

## **Hálózati együttműködés a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ között**

**Móra László – Szepesváry Tamás**

A műszaki fejlesztés gyorsabb ütemének szükségessége, a műszaki tudományos kutatás és a felsőoktatási reform szakirodalommal való támogatása egyre több feladatot ró a műszaki nagykönyvtárakra, amelyek új utakat keresve többek között az együttműködés fokozásával kívánják munkájuk hatékonyságát növelni. A két fontos könyvtárhálózat közötti kooperáció gondolata már régebben felmerült. A helyi adottságok és a szervezeti sajátosságok következtében a könyvtári munka más-más területén igyekeztek egymás munkáját kiegészíteni. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára (BMEKK) már évekkel ezelőtt saját adrémaelemzéseinek felhasználásával sokszorosított számos műszaki könyvtár, így pl. a Láng Gépgyár, a Fémipari Kutató Intézet szakkönyvtára részére a betűrendes és az ETO szerinti szakkatalógust. Az OMKDK viszont módszertani téren kiadványaival, elsősorban azzal, hogy folyóiratokban külön rovatot biztosított a műegyetemi könyvtárosok számára, segítette a BMEKK módszertani irányítását (1).

A vázolt, kissé ösztönös kapcsolatokon kívül nem alakult ki együttműködés a könyvtári munka egyéb területén, holott az egyre növekvő igények mindjobban sürgették az erők összefogását. A szakfelügyeleti főhatóság által kiadott „Irányelvek ...” szerint is az elkövetkezendő évek egyik legfontosabb feladata a hálózati tevékenység továbbfejlesztése és a hálózati együttműködés kialakítása. „Ki kell bontakoztatni és rendszeressé kell tenni a ma még legtöbb helyen csak esetleges együttműködést, ehhez első lépésként minimális kooperációs programok kidolgozása szükséges ...” szögezi le az utasítás (2).

E fontos célkitűzések megvalósítására a két legnagyobb műszaki könyvtárhálózat központja pozitív szellemű tanácskozások eredményeként 1964. szeptember 16-tól együttműködési szerződést kötött. A megállapodás 26 pontban, a könyvtári munka főbb területein: az állománygyarapításban, a feldolgozás területén, az olvasószolgálat és propaganda, valamint a tájékoztatás és dokumentáció kérdéseiben, végül a hálózati és módszertani munkában tartalmazott koordinációs és kooperációs eljárásokat. Az eltelt időszak eredményei alapján a két szerződő fél megállapította, hogy az együttműködés hasznos és gyümölcsöző, és ezért a szerződést – melynek szövegét a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1964. évi 8. számában teljes egészében közölte – néhány pontjának változtatásával 1966. március 1-én megújította. A gyakorlati tapasztalatok alapján a követke-

zókben kivonatossan vázoljuk azokat a részleteket, amelyek megítélésünk szerint más hálózatok együttműködésénél is időszerűek és így ösztönzéssel szolgálhatnak.

Az állománygyarapítás területén két könyvtár gyűjtőkörének elhatárolási munkálatai az országos gyűjtőköri kódex kialakításával párhuzamosan, illetve annak keretében folytak. A tárgyidőszakban megtörténtek a közgazdaságtudományi és statisztikai, továbbá matematikai, fizikai, kémiai és geológiai tudományok irodalma gyűjtésének rendezésére irányuló munkák. E munkálatokkal kapcsolatosan a két könyvtár egymást kölcsönösen tájékoztatva alakította ki álláspontját. A közgazdaságtudományi és statisztikai irodalom gyűjtése terén az OMKDK több részterület szakmai alapkönyvtári, illetve kooperáló könyvtári funkció ellátására vállalkozott, ezzel szemben a matematika, fizika és kémia vonatkozásában a BMEKK vállalt szakmai alapkönyvtári és kooperáló könyvtári feladatokat. A szorosan vett műszaki tudományokkal kapcsolatos gyűjtőköri egyeztetések a műszaki szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerének kialakításával összhangban történnek és átnyúlnak a következő együttműködési időszakra.

Az előszerzeményezés forrásairól a két könyvtár kölcsönösen tájékoztatta egymást. Megküldték és kicserélték a folyóiratcímet tartalmazó előszerzeményezési forrásaik jegyzékét. Megállapították, hogy a kiadói prospektusokon, katalógusokon kívül a BMEKK 380, az OMKDK pedig mintegy 900 szakfolyóirat könyvismertetéseit használja fel az előszerzeményezésben. 180 olyan külföldi szakfolyóirat van, amelyet mindkét intézmény rendszeresen figyel. A két könyvtár megegyezett abban, hogy 10–10 olyan folyóiratból, amelyet a másik nem figyel, előszerzeményezést végez a másik könyvtár számára is, és a kijegyzett címadatokat egymás rendelkezésére bocsátják. A kedvező tapasztalatok alapján a kísérletnek további folyóiratokra való kiterjesztésére is sor kerül.

Devizaigényes könyvegyeztetéseik egyeztetése során a BMEKK és az OMKDK desiderata céduláit összehasonlította az utóbbi 3–4 év rendeléseit összefogó nyilvántartásában és kb. 900 megrendeléséből 100 könyv címe szerepelt a BMEKK katalógusában (11%-os duplicitás). Az OMKDK ugyancsak összehasonlította a BMEKK rendeléseit, 271 tételt: 1. az adott rendelésekben (29 azonos cím); 2. az állományban (72 azonos cím). Összesen 101 könyvcím volt azonos (36%). Különösen szembetűnő volt a jelenség az építészet (21 cím) és a fizika (16 cím) terén. Kölcsönös megegyezés alapján, a továbbiakban rendeléseik feladási időpontját nem egyeztetik, mivel ez lassítja a könyv beérkezésének idejét és az adott időpont rendelésében amúgy is csak kb. 10% az azonos könyvcím. További feladat a rendeléseknek az egész állománnyal való egybevetése, mely nyilvánvalóan növelni fogja az átfedések arányszámát a két könyvtár között.

A közös állományelemzési munkálatokkal kapcsolatban több módszertani előkészületi kérdés megvitatására és tisztázására került sor a Könyvtártudományi és Módszertani Központ illetékes munkatársának bevonásával. Eddigi munkálatok kapcsán mindkét

könyvtár felmérte a kereskedelmi szervek felé továbbított és nem teljesített devizaigényes rendelések számát. E felmérés fontos megállapításához vezetett; a BMEKK rájött arra, hogy 1953. óta 1005 rendelésre nem érkezett be a megrendelt mű, ami lényegében azt jelenti, hogy megrendeléseinek mintegy 10%-a nem realizálódott. Ezt a tapasztalatot megfelelő formában továbbítottuk az illetékeseknek, szeretnénk, ha a Kultúra vállalat a feladott rendelések teljesítésére jóval nagyobb gondot fordítana.

Az újonnan megjelent folyóiratok megrendelése előtt a két könyvtár folyóiratosztályai egyeztettek igényeiket és megállapodtak abban, hogy lehetőség szerint kijelölik, hogy ki illetékes, vagy ki köteles a kérdéses folyóirat előfizetésére. Konkrét megegyezés született például a „Science Citation Index” tárgyában, amelyet a BMEKK 1964-re ugyan megrendelt – az OMKDK-val párhuzamosan – de 1965-re rendeléséről lemondott.

A feldolgozó munka színvonalát emelte, hogy a BMEKK elkészítette és átadta katalogizálási háziszabványát az OMKDK-nak abból a célból, hogy közös eljárásokkal dolgozzanak ki mindazokban a kérdésekben, amelyeket a MSZ 3424 nem szabályoz, illetve amelyekre nézve alternatív megoldásokat engedélyez. A két nagykönyvtár szakozói megvitatták az új nemzetközi szakozói határozatok egységes bevezetését és alkalmazását. Kicserélték azokat a tapasztalatokat, amelyeket a Hollerith-rendszerű gépek katalogizálásra való felhasználásánál szereztek. Negatív eredmény született a folyóiratok kollacionálására és bekötésének problémáival kapcsolatban. Ezen a téren a két könyvtár együttműködése – tekintettel arra, hogy a kötetési gyakorlatuk merőben eltér egymástól – nem valósítható meg. (Míg a BMEKK minden évben beköti a folyó évi beszerzéseket, addig az OMKDK rendszeresen három évre visszamenőlegesen köti be anyagát.)

A két könyvtár közötti szerződés fokozta az olvasószolgálatban kialakult jó viszonyt. A két intézmény könyvtárközi kölcsönzési kéréseit soron kívül teljesítették; meg kell azonban jegyezni, hogy ilyen kérés aránylag ritkán fordult elő, mivel helyben kölcsönzést általában a kutatók átirányításával végeznek. Mindemellett előfordult, hogy az OMKDK kérésére a BMEKK egy nem kölcsönözhető kandidátusi disszertációt saját munkatársával átküldte az OMKDK fotólaboratóriumába, hogy így annak mikrofilmjét a leggyorsabban elkészíthessék. A BMEKK az OMKDK szolgáltatásait és kiadványait rendszeresen propagálta. A katalógustermi tájékoztatóknak mindennap használt munkaeszköze a külföldi folyóiratcikkekről készült figyelőkarton-katalógus, továbbá az OMKDK könyvtárában található folyóiratok sokszorosított katalógusa. A fordítást kereső kutatók figyelmét rendszeresen felhívják az OMKDK fordítás-gyűjteményére. Az OMKDK-ról kiadott Tájékoztató-t mindkét budapesti műszaki egyetem tanszékeinek elküldte. Az OMKDK viszont a BMEKK kiadványai közül a disszertációkat feltáró jegyzéket és a műszaki bibliográfia sorozatában megjelent kiadványát terjesztette a műszaki termelési könyvtári hálózatban.

Az együttműködési szerződés talán legfontosabb pontjai azok, amelyeket a tájékoztatás és a dokumentáció terén szabályozták a kooperációs tevékenységet. A BMEKK ugyanis új feladatként megkezdte 1964-ben a műszaki felsőoktatás szervezési, tartalmi és didaktikai kérdéseinek dokumentálását (3). Ehhez az OMKDK a BMEKK rendelkezésére bocsátotta a mérnökképzés és társadalmi szükségletei tárgykörében a múlt esztendőben készült, több száz adatot tartalmazó irodalomkutatásának anyagát. A BMEKK jól fel tudta használni még az OMKDK által rendelkezésre bocsátott figyelőkartonokat is. A BMEKK a jelzett időszakban 30 bibliográfiát, mintegy 2500 adattal készített és küldött meg, az OMKDK-tól viszont 580 jegyzéken kb. 20 000 adatot kapott. A két intézmény kiadványait megfelelő példányszámban kölcsönösen megküldte egymásnak és azokat a központok saját hálózatuk tagkönyvtárai részére továbbították. Egymás kiadványaiban való közreműködés kapcsán a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban több cikk látott napvilágot a műszaki felsőoktatás könyvtárügyéről. A BMEKK munkatársainak tollából a programozott oktatásról és az oktatógépekről jelent meg tanulmány az OMKDK Audio-Vizuális Technikai és Módszertani Közlemények 1965. évi 4–5–6. összevont számaként. A jövőben az együttműködés fokozására nyílik lehetőség a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, illetve a Műszaki Egyetem Könyvtáros, a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató c. kiadványok szerkesztőbizottságában való kölcsönös részvétel formájában.

A hálózati és módszertani munka területén már idáig is kialakult jó kapcsolatok tovább szélesedtek. Rendszeres tapasztalatcsere keretében a BMEKK módszertani munkatársai az OMKDK hálózati lyukkártyás nyilvántartást tanulmányozták. Az OMKDK 20 dolgozója meglátogatta és helyszínen tanulmányozta a BMEKK szolgáltatásait. A BMEKK tanszéki könyvtárosok részére rendezett munkaértekezletén és szakmai vitákon az OMKDK meghívott vezető munkatársai rendszeresen megjelentek és aktívan segítették a helyes álláspont kialakítását. Előadócsoport keretében az OMKDK könyvtárosképző szaktanfolyamán a BMEKK munkatársa tanárként működik, a BMEKK-ban tartott alapfokú könyvtáros tanfolyam vizsgáztató bizottságában az OMKDK képviselője is részt vett. A két műszaki hálózat együttműködésének biztosítására a BMEKK által szervezett Műszaki Felsőoktatási Könyvtári Hálózat Tanácsa ülésein az OMKDK képviselője aktív szerepet töltött be és a közös irányelvek kialakításában tevékenyen közreműködött. A két hálózatra vonatkozó intézkedésekről beszámoló jelentések, munkaterv, a módszertani körlevelek stb. kölcsönös megküldésével tájékoztatták egymást. A két hálózat közötti hatékony segítségnyújtás során a BMEKK saját adrémalemeztára felhasználásával a tárgyidőszakban az 1964. második felében a Láng Gépgyár műszaki könyvtára részére 4100 db, 1964–1965-ben a Fémipari Kutató Intézet számára pedig 38 851 db katalóguscédulát sokszorosított. A BMEKK a szerződésben vállalt kötelezettségén túlmenően a budapesti 104 tanszéken kívül még további 16 példányban megrendelte és járátja – összesen tehát 120 példányban az OMKDK kiadványát, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás c. módszertani és dokumentációs folyóiratot.

A két intézmény operatív összekötői állandó kapcsolatot tartottak és kölcsönösen tájékoztatták egymást a szerződés egyes pontjainál felmerült problémákról. Az együttműködés teljesítéséről részletesen beszámoltak szakfelügyeleti főhatóságunknak. A Művelődésügyi Minisztérium válasziratában az együttműködést igen gyümölcsözőnek tartotta, és abbeli reményének adott kifejezést, hogy a szaksajtó útján a legfontosabb eredményekről a szélesebb könyvtárosi közvélemény is tudomást szerez (4).

Egy év elteltével a két intézmény – a nyert hasznos tapasztalatok alapján – nemcsak megújította, de bizonyos vonatkozásokban ki is terjesztette a szerződésben eddig is vállalt kötelezettségeket. Így a két könyvtár a jövőben összehangolja a műszaki egyetemi doktori disszertációk beszerzésével kapcsolatos munkáját. A BMEKK vállalja, hogy a hazai műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációkról tartalmi kivonat formájában – külön kiadványa útján – tájékoztatja az OMKDK-t, és szükség esetén vállalja a disszertációknak mikrofilm ill. xerox másolatban történő rendelkezésére bocsátását. Ugyancsak vállalja, hogy a külföldről beszerzett egyetemi doktori disszertációkról – címfelvételeik megküldésével – értesíti az OMKDK-t.

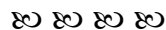
A két intézmény könyvtári feladatainak megfelelően igyekszik kiadványait összehangolni. Ezért az OMKDK megszünteti a technikatörténeti sorozat (ajánló bibliográfia) kiadását. A jövőben a BMEKK a műszaki tudománytörténeti kiadványsorozata keretében foglalkozik a témával. Jelentős segítséget jelent a BMEKK részére az OMKDK azon vállalása, mely szerint 1966-tól kezdődően sokszorosító üzemének kapacitásától függően a BMEKK egy kiadványát, kb. 5 ív terjedelemben 4–500 példányban sokszorosítja. Ugyancsak elkészíti a BMEKK évenként kétszer megjelenő Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató és a Műszaki Egyetemi Könyvtáros c. kiadványainak borítólapját. A BMEKK ugyanakkor vállalja, hogy az OMKDK részére xerox-másolatokat készít. Új és figyelemreméltó a módszertani együttműködés terén, hogy a szerződő felek oktatási munkájukban az audiovizuális eszközök felhasználásával is fokozni kívánják a szak- és továbbképzésük hatékonyságát. Ennek érdekében a BMEKK biztosítja a Budapesti Műszaki Egyetem Audiovizuális Technikai Központ filmanyagának és előadótermének felhasználását filmvetítések céljára az OMKDK könyvtárosképző tanfolyamai számára. Az anyagi lehetőséghez képest a két intézmény oktatási osztályának dolgozói közreműködnek a könyvtárosi és dokumentalista oktatás számára történő demonstrációs kisfilmek készítésében. Az OMKDK Műszaki Filmtájékoztatói Központja vállalja, hogy az OMKDK-ba beérkező külföldi filmkatalógusokból a műszaki felsőoktatás céljainak megfelelő filmekről tematikus összeállításokat készít, és azokat a Budapesti Műszaki Egyetem tanszékeinek rendelkezésére bocsátja.

A két legnagyobb műszaki könyvtár együttműködése helyes kezdeményezésnek bizonyult. A megállapodás elveinek gyakorlati megvalósítása elősegítette a két intézmény

hatékonyabb működését. A szerződés kereteinek a kellő tartalommal való megtöltése jól szolgálhatja a műszaki fejlesztés és a felsőoktatás könyvtári támogatását.

#### Irodalom

- (1) Móra László: A műszaki felsőoktatás és a termelési könyvtárhálózat együttműködése = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1. sz. 1961. p. 61–64.
- (2) Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárososztály: A tudományos és szakkönyvtárak soronlévő főbb feladatai. Irányelvek. Bp. 1962. 6 p.
- (3) Felsőoktatási és Szakirodalmi Tájékoztató. A sor. Műszaki és Természettudományok. Bp. 1. évf. 1–2. sz. 1964.
- (4) Művelődésügyi Minisztérium 73 234/1965. sz. ügyirata az OMKDK MŰEK együttműködéséről.



Móra L. – Szepesváry T.: Internetwork co-operation between the Central Library of the Technical University Budapest and the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre

The several years old occasional connections between the Central Library of the Technical University Budapest and the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre have been settled, in September 1964, by the two institutions concerned in the form of an "internetwork co-operation".

This co-operation contract covers accession, processing, reader service, public relations, information and documentation, system organization, and the co-ordination of methodological as well as educational activities.

On grounds of the experiences gathered last year, co-operation was considered successful by the librarians and staff of both libraries, respectively, and the contract was renewed as well as extended to cover a few more articles, at the beginning of this year. Thus the collection and exploration of the doctors' theses submitted to Hungarian technical universities, the issue of publications, and the utilization of audio-visual media in education have also been co-ordinated.